

บทนำ

ปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายนั้น ได้แก่ ความหิว โรคร้าย ไข้เจ็บ ประชากรมีช่วงชีวิตสั้น ขาดแคลนน้ำที่ดื่มสุรา การไม่รู้หนังสือ การขาดการศึกษา และการเพิ่มจำนวนของประชากรอย่างรวดเร็ว สภาพดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาที่ยากทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ประชากรเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้ทวีปัญหายากยิ่งมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ปัญหาภาวะแวดล้อมเป็นพิษ (pollution) การขาดแคลนปัจจัยในเรื่องที่อยู่อาศัย การขาดบริการทางการแพทย์ สิ่งอุปโภคบริโภค ขาดสถานศึกษา ตลอดจนตำแหน่งหน้าที่การงาน ความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมประชากรจึงมีผลโดยตรงต่อประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทางออกของประเทศด้อยพัฒนาจึงอยู่ที่การเพิ่มทรัพยากรเอาชนะความยากจนด้วยการเร่งรัดพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ ทั้งโดยวิธีการเพิ่มอัตราความเจริญเติบโตของรายได้ประชาชาติทางหนึ่ง และโดยวิธีลดความเจริญเติบโตของประชากรอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะในเรื่องประชากร การแก้ปัญหาทางด้านการลดการเกิดของประชากร ย่อมเป็นสิ่งที่ทุกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในซีกโลกกำลังพัฒนา ซึ่งได้พบว่าอัตราความเจริญของการพัฒนาเศรษฐกิจของถูกบั่นทอนเพราะพลเมืองเพิ่มเร็วมากขึ้น จะต้องกระทำกันอย่างจริงจัง แมว่าจะต้องพันผูกอุปสรรคอันเกิดจากศาสนา ทัศนคติของผู้คนในชนบทหรือเหตุผลทางการเมืองมากมายเท่าใดก็ตาม ดังนั้น การพัฒนาประเทศให้โดยผลสัมฤทธิ์ตามหมายตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จำเป็นต้องอาศัยการระดมทรัพยากรธรรมชาติและกำลังคนมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการพัฒนาประเทศจะสำเร็จผลได้นั้นขึ้นอยู่กับกำลังคนและความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนในชนบทและเขตเมือง ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิตของประชาชนให้ทันสมัย การกระทำดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Myint, H. Southeast Asia's Economy, Development Policies in the 1970, Penguin Book 1972, p. 110

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด "ประชากรกับอาหารของโลก" วารสารเศรษฐกิจ ฉบับเดือน ธันวาคม ๒๕๑๖ ปีที่ ๕ เล่ม ๑๒ หน้า ๑

ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเร็วและราบรื่นยิ่งขึ้น

ควยเหตุนี้ ชาวสารความรู้และบทบาทของสื่อสารมวลชน จึงเข้ามาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการพัฒนาประเทศ ความต้องการให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างขนานใหญ่ จะเป็นไปได้ ก็ต่อเมื่อประชากรได้รับทราบข่าวสาร ได้รับการชักจูงใจ และได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ ชาวสาร ความรู้จะต้องมีทั้งไปและมาจากประชาชน เพื่อจะได้ทราบถึงความต้องการส่วนใหญ่ของประชาชนและ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และจรรโลงประเทศ นั่นคือ มีการสื่อสารจาก ผู้เฝ้าในสังคมไปยังมวลชนและมีปฏิกริยาตอบกลับ (feed-back) จากมวลชนมายังผู้นำของสังคม การสื่อสารซึ่งสวนทางกันนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและก่อให้เกิดการผนึกกำลังทางสังคม รวมทั้งสร้างบรรยากาศทางสังคมอันเหมาะสมสำหรับการพัฒนาอย่างแท้จริง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและมีอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูงที่สุดใน โลกประเทศหนึ่ง วิธีการที่ประเทศไทยใช้พัฒนาประเทศโดยมุ่งยกระดับรายได้ต่อหัว (per capita - income) ของประชากรให้สูงขึ้นเป็นสิ่งสำคัญเช่นที่ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายนิยมใช้กัน แทนที่จะใช้ วิธีลดอัตราเพิ่มของจำนวนประชากรให้น้อยลงซึ่งก็มีผลทำให้ระดับรายได้ต่อหัวสูงขึ้นได้เหมือนกันนั้น ดูจะเป็นแนวทางเดียวที่เรายึดมั่น แต่ที่เพิ่งจะในทศวรรษหน้าเองที่ผู้บริหารประเทศเริ่มตระหนักและให้ ความสนใจต่อวิธีลดจำนวนประชากรลง ดังกลับทั้งเป็นเป้าหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ และมีการดำเนินงานโครงการวางแผนครอบครัวขึ้น แต่สิ่งที่ปรากฏก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ต้องการ ทั้งนี้เพราะโครงการวางแผนครอบครัวของประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทยควย มักจะมองเรื่องการสื่อความหมายในการวางแผนครอบครัว (Family Planning Communication) ในวงแคบเกินไป ไม่มีการใช้สื่อที่จะเข้าถึงผู้รับ (Audience) อย่างจริงจังรวมทั้งการใช้สื่อที่ขาดประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญก็คือ มีการตีความการสื่อ

^{๑)} Schramm, Wilbur. Mass Media and National Development. Stanford University Press, Unesco, Paris (1964), p. 246

^{๒)} Ibid., p. 247

^{๓)} ดร.เกษม สิริสัมพันธ์ "สื่อสารมวลชนกับการพัฒนาทางการเมือง" ทฤษฎีและแนวความคิด ในการพัฒนาประเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (๒๕๑๘) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า ๕๕

ความหมายในการวางแผนครอบครัวที่ไม่ถูกต้อง วิชาการใช้วิธีการสื่อความหมายแบบบุคคลต่อบุคคล (Interpersonal Communication) และไม่มีกำหนดกลยุทธ์ในการสื่อความหมาย (Communication Strategies) ซึ่งเป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางแผนครอบครัวไว้วางใจ

การศึกษาลักษณะโครงสร้างทางสังคมโดยเปรียบเทียบประชากรในเขตเมืองและชนบท ทมต่อการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Exposure to Mass Media and Interpersonal Relationship) ย่อมจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ของประชากรกับสื่อสารมวลชนหรือระหว่างประชากรด้วยกัน ทำให้ทราบถึงลักษณะสำคัญ และผลที่เกี่ยวข้องของระหว่างปัจจัยต่าง ๆ แจ่มชัดขึ้น ยิ่งกว่านั้น ยังเป็นการเพิ่มพูนข้อมูลในลักษณะการเปรียบเทียบประชากรชนบทและเขตเมืองที่ขาดแคลนให้มากยิ่งขึ้น อย่างน้อยที่สุด การศึกษาเรื่องนี้ อาจจะเป็นช่องทางในการใช้ปัจจัยด้านสื่อสารมวลชนหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาสื่อสารมวลชนหรือเพื่อการสื่อความหมายในการวางแผนครอบครัว (Family Planning Communication) เพื่อพัฒนาทรัพยากรคนได้ไม่มากนัก

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดรวมทั้งผลการวิจัยในด้านการสื่อสารมวลชนและผลการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของเท่าที่มีอยู่ เพื่อให้ได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท รวมถึงข้อเท็จจริงอื่น ๆ ประกอบการศึกษา ปรากฏว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่มีความสำคัญและน่าจะมีผลเกี่ยวข้องกับอยู่หลายด้าน อาทิเช่น ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านจิตวิทยา ดังจะได้แยกพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

^b Rogers, Everett M. Communication Strategies for Family Planning the Free Press, New York (1973), p. 27

๑. ปัจจัยทางภาษาศาสตร์

ลักษณะความแตกต่างทางภาษาศาสตร์อันเป็นถิ่นที่อยู่ของประชากรในแต่ละท้องถิ่น น่าจะเป็นมูลเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้ประชากรในเขตเมือง มีการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มากกว่าประชากรในเขตชนบท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชากรในท้องถิ่นใดจะมีการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภาษาศาสตร์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความใกล้ชิดกับสื่อสารมวลชนในท้องถิ่นนั้นประการหนึ่งและความสะดวกรวดเร็วในการคมนาคมในท้องถิ่นนั้นอีกประการหนึ่ง

จากการศึกษาเอกสารทางด้านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ พบว่า บทบาทของสื่อสารมวลชนในท้องถิ่นหนึ่ง จะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวนสื่อที่มีอยู่และความแพร่หลายที่สื่อเหล่านั้นกระจายออกไปกว้างไกลแค่ไหนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ ในประเทศพัฒนาแล้วที่มีอุตสาหกรรมเป็นหลักและประชาชนมีรายได้ต่อหัวสูง มักจะให้ความสนใจต่อการสื่อสารมวลชนมาก ทั้งนี้เพราะประเทศเหล่านั้น จำนวนสื่อและความแพร่หลายของสื่อมีอยู่มาก ปรากฏว่า กว่า ๘๕% ของเครื่องรับวิทยุ ๘๐% ของจำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์รายวัน และ ๗๐% ของจำนวนที่นั่งในโรงภาพยนตร์ทั่วโลก อยู่ในยุโรปและอเมริกาเหนือ ในจำนวนนี้ เครื่องรับวิทยุกว่าครึ่ง จำนวนจำหน่ายของหนังสือพิมพ์รายวันราวหนึ่งในสี่ และจำนวนที่นั่งในโรงภาพยนตร์ประมาณหนึ่งในสามอยู่ในสหรัฐอเมริกา

ในเรื่องการคมนาคมนั้น ความสะดวกรวดเร็วในท้องถิ่นที่ถนนหนทางเชื่อมต่อผ่านเข้าไปถึงย่อมมีผลทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในท้องถิ่นนั้นมีมากยิ่งขึ้นและบ่อยขึ้น ทั้งนี้เพราะเส้นทางคมนาคมเมื่อตัดเข้ามาเข้าสู่ท้องถิ่นใด ย่อมจะนำเอาความเจริญและอารยธรรมต่าง ๆ เข้าไปสู่ชุมชนนั้น ๆ ทางหนึ่ง และเปิดโอกาสให้ประชาชนภายในชุมชนนั้นสามารถติดต่อกันไปมากับสังคมภายนอกได้อีกทางหนึ่งด้วย

๗
Schramm, Wilbur. The Process and Effects of Mass Communication, University of Illinois Press, Urbana (1965) p. 471
Ibid., p. 74

Robert A. Polson และ Agaton P. Pal ได้ศึกษาเปรียบเทียบครัวเรือน
 ชนบทที่อยู่ไกลทางหลวงกับครัวเรือนที่อยู่ลึกเข้าไปจากทางหลวง ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา การ
 อานออกเขียนไค ความรู้คานอนามัยครอบครัวและบริการทางแพทย เมื่อปี ๑๙๕๔ พบว่า มีความ
 สัมพันธเกิคชนระหว่างเสนทางคมนาคนกับมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น การมีถนนทคนนยอมเปิด
 โอกาสใ้การติดต่อกับโลกภายนอกอย่างเสรีมากขึ้น

นอกจากนี้ Patrocinio S. Villanueva ได้ศึกษาดสสะท้อนทางสังคมเศรษฐกิจ
 อันเกิดจากถนนหนทางในชนบทของประเทศฟิลิปปินส์พบว่า การสร้างถนนเข้าไปยังชนบทสามารถ
 เปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวชนบทไคผลแน่นอนมากกว่าโครงการพัฒนาประเทศบางโครงการเสียอีก ถนน
 สามารถทำลายสิ่งกีดขวางที่แยกสังคมชนบทไ้ให้อยู่ไคเดียวกันไกลลงไค และนำมาซึ่งความ
 เปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทอย่างเห็นไคชัด

นักวิจัยชาวอินเดีย Y.V.L. Rao ได้ศึกษาหมู่บ้านชนบท ๒ แห่งที่มีลักษณะโครงสร้าง
 ขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรเหมือน ๆ กัน เมื่อปี ๑๙๖๒ พบว่า ถนนเป็นกุญแจสำคัญที่ไ้ให้เห็น
 ความแตกต่างของหมู่บ้านทั้งสองแห่งนั้น ในหมู่บ้านแห่งแรกซึ่งมีถนนเชื่อมกับตัวเมือง กับอีกหมู่บ้าน
 หนึ่งที่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกเพราะไม่มีถนนเชื่อมต่อกับไค ปรากฏว่า เพราะถนนนี้เองที่ไ้ทำ
 ไ้คนแปลกหน้า สิ่งพิมพ์ และภาพยนตร์หลังไ้ไหลเข้าไปยังหมู่บ้านแรกตลอดเวลา ชาวบ้านมีโอกาไค
 เข้าเมืองและติดต่อกับสังคมภายนอก ในที่สุด จากการติดต่อกับคมนาคน ชุมชนไคเดียวกันของ
 หมู่บ้านแรกก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่อีกหมู่บ้านหนึ่งนั้น ยังคงถูกตัดขาดและทุกอย่างคงสภาพเดิมอยู่

๒. ปัจจัยทางคณาประชากร

๒.๑ อายุ ในการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางคณาประชากรนั้น มีลักษณะสำคัญอย่าง
 หนึ่งในการศึกษา ไคแก่ การพิจารณาถึงอายุของประชากรในแต่ละช่วงเป็นหลัก เปรียบเทียบกัน
 การเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรก็เช่นเดียวกัน บุคคลที่มีช่วงอายุ
 ต่างกัน โอกาสและความต้องการที่จะติดต่อกับสังคมภายนอกย่อมไม่เหมือนกัน คนในช่วงอายุน้อย ๆ
 และช่วงอายุมาก ๆ อาทิเช่น เด็กหรือคนชรา ย่อมจะมีการติดต่อกับสังคมภายนอกน้อย เพราะสภาพ

Espiritu, Socorre C. & Hunt, Chester L. Social Foundations of Community Development, Garcia Publishing House, Manila (1964), p.,286

Ibid.

Schramm, Wilbur. Mass Media and National Development, op. cit.,

ทางชีวิตวิทยาของร่างกายไม่เหมือนกับคนในช่วงอายุกลางคน เช่น คนหนุ่มสาว

จากการศึกษาของ Wilbur Schramm และ David M. White เพื่อสร้างดัชนี สำหรับแสดงตัวอย่างความสัมพันธ์ในการอ่านหนังสือกับปัจจัยด้านอายุในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ๑๙๕๕ ได้พบว่า โดยทั่ว ๆ ไปนั้น จำนวนการอ่านข่าวของชาวอเมริกัน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอายุ การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจ และจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในกลุ่มคนที่อายุตั้งแต่ ๑๐-๒๐ ปี ขึ้นไป จนถึงระดับสูงสุดในช่วงอายุ ๓๐-๕๐ ปี หลังจากช่วงอายุนี้แล้วการอ่านข่าวจะค่อย ๆ ลดลง

นอกจากนี้ ผู้อ่านในวัยหนุ่มสาวมักอ่านหนังสือพิมพ์ที่เนื้อหา มีภาพประกอบ คนในช่วงอายุ ๑๐-๑๕ ปี ชอบอ่านเรื่องตลกขบขันมากที่สุด ตามด้วยภาพข่าวและการตูน การอ่านข่าวสารการ เมือง มีน้อยมาก แทบจะไม่มีเลย ตัวอย่างจากการวิเคราะห์ปรากฏว่า ไม่มีใครแม้แต่เพียงคนเดียวในกลุ่ม อายุ ๑๐-๑๕ ปีที่เคยอ่านบทบรรณาธิการ^{๑๓}

กล่าวโดยสรุป แบบอย่างการอ่านหนังสือพิมพ์กับปัจจัยด้านอายุนี้ ผู้อ่านหนังสือพิมพ์เพื่อความบันเทิง ในวัยหลัง ๆ นานี้จะค่อย ๆ ลดลงตามช่วงอายุที่เพิ่มขึ้น อ่านเพื่อรู้ข่าวสารจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามช่วงอายุที่เพิ่มขึ้น และจะเพิ่มมากขึ้นตามช่วงอายุในการอ่านเพื่อทราบความเป็นไปของบ้านเมืองและข่าวกิจกรรมสาธารณะ เรื่องตลกขบขันกับข่าวกีฬา ผู้อ่านที่มีอายุมากขึ้นกลับจะสนใจน้อยลง ตรงกันข้ามกลับจะสนใจอ่านข่าวการเมืองและข่าวสังคมกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ^{๑๔}

๒.๒ การย้ายถิ่น ปัจจัยทางคานประชากรอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวเนื่องถึงการย้ายถิ่นของบุคคลในท้องที่ต่าง ๆ นั้น มักสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรได้เป็นอย่างดี จากผลการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย" ของนางสาวเพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ พบว่า ผู้เคยย้ายถิ่นมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่าผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น^{๑๕}

^{๑๓} Schramm, Wilbur & White, David M. "Age, Education and Economic Status as Factors in Newspaper Reading," in Schramm, Wilbur Mass Communication, University of Illinois Press, Urbana (1972), 2nd ed. p. 439

^{๑๔} .Ibid.

^{๑๕} .Ibid., p. 440

^{๑๖} เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ ผลการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า ๓

ทั้งนี้เพราะประสพการณ์ในการย้ายถิ่น ซึ่งหมายถึงการ เคยเห็นสภาพความเป็นอยู่ของ
ประชากรในท้องที่แห่งอื่น หรืออีกนัยหนึ่ง การเป็นผู้ที่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่า ย่อมก่อ
ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่จะแก้ไขปัญหาในการเข้าไปเป็นสมาชิกในท้องถิ่นใหม่ ประสพการณ์
ทำให้บุคคลลดย้ายถิ่นมากกว่าผู้อื่น ^{๑๖}

จากผลการวิจัยในประเด็นเรื่องการติดต่อกับสังคมภายนอกของนางสาวเพ็ญพร ชีระสวัสดิ์
พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างการศึกษาและวิจัยนั้น มีการติดต่อกับสังคมภายนอกบ้างแต่ไม่
บ่อยนัก คือเคยไปยังตัวอำเภอที่อาศัยอยู่หรืออำเภอข้างเคียงเพียงนาน ๆ ครั้งนั้น มีจำนวนมาก
กว่าครึ่ง มีผู้เดินทางไปบ่อย ๆ เพียงร้อยละ ๒๘.๖ และผู้ที่ไม่เคยเข้าไปยังตัวอำเภอที่อาศัยอยู่
หรืออำเภอข้างเคียงเลยตลอดระยะเวลาที่ตนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นร้อยละ ๕.๖ เท่านั้น ^{๑๗}

ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ได้ศึกษาลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของผู้ที่อาจจะย้ายถิ่น พบว่า
ผู้ที่มีประสพการณ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของประชากรในท้องถิ่นอื่น มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่น นอกจากนี้
การได้มีโอกาสเดินทางไปเห็นชุมชนอื่น การได้รับข่าวคราวความเป็นไปของสังคมอื่น จะทำให้บุคคล
เห็นความแตกต่างและสามารถตัดสินใจได้ว่า ท้องถิ่นใดเหมาะสมแก่การทำมาหากินของตน และสิ่งที่
ช่วยส่งเสริมให้เกิดการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้น ได้แก่ความสะดวกรวดเร็วในเรื่องการคมนาคมและการติดต่อ
สื่อสาร ^{๑๘}

ผลการวิจัยของนางสาวเพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ ในเรื่องนี้มีอีกว่า เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบ
การเดินทางไปยังตัวอำเภอระหว่างผู้ไม่เคยย้ายถิ่นและผู้เคยย้ายถิ่น ปรากฏว่า ผู้เคยย้ายถิ่นมีการ
ติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่าผู้ไม่เคยย้ายถิ่น กล่าวคือ ผู้เคยย้ายถิ่นที่เคยไปยังตัวอำเภอที่อาศัยอยู่
และอำเภอข้างเคียงบ่อย มีอัตราสูงกว่าอย่างเห็นได้ชัด ในทำนองเดียวกันนี้ปรากฏว่า อัตราส่วนของ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๕

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๓

^{๑๘} ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของผู้ที่อาจจะย้ายถิ่น สถาบัน
วิจัยสแตนฟอร์ด พอร์นกร (๒๕๑๑) หน้า ๕

ผู้เคยย้ายถิ่นที่ไม่เคยไปหรือนาน ๆ ไปครั้ง ถ้ากว่าผู้ไม่เคยย้ายถิ่นเช่นเดียวกัน

๓. ปัจจัยทางสถานเศรษฐกิจ

สถานภาพทางเศรษฐกิจของประชากรที่แตกต่างกัน น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชากรในเขตเมืองและชนบท มีการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวประกอบที่แสดงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชากรอย่างหนึ่งได้แก่ อาชีพนั้น การศึกษาลักษณะการประกอบอาชีพของประชากรย่อมทำให้ทราบได้ว่า ประชากรกลุ่มอาชีพใด มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงต่ำอย่างไร และผลจากการมีอาชีพนั้น ๆ ทำให้ประชากรมีการเปิดรับสื่อมวลชน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากน้อยแค่ไหน

จากรายงานการศึกษาความสัมพันธ์ของแบบอย่างการอ่านหนังสือพิมพ์กับสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้อ่าน Wilbur Schramm และ David M. White ยังได้สรุปไว้ว่า ปรากฏว่าในขณะที่การอ่านเรื่องตลกขบขันลดลงนั้น การอ่านคอลัมน์บทบรรณาธิการและข่าวกิจกรรมสาธารณะจะเพิ่มขึ้นพร้อมกับผู้อ่านที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า อย่างไรก็ตาม แบบอย่างการอ่านหนังสือพิมพ์ของกลุ่มผู้อ่านที่จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจ ไม่เหมือนกันกับกลุ่มผู้อ่านที่จำแนกตามลักษณะอายุและระดับการศึกษา ที่สำคัญคือ การอ่านข่าวภาพและการดูไม่ได้ลดลงตามสถานภาพทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าของผู้อ่าน แต่มีการเพิ่มขึ้นอย่างเป็นที่น่าสังเกตสำหรับผู้อ่านที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าในการอ่านเรื่องกีฬาและข่าวสังคม

สำหรับประเทศไทย อาชีพหลักของประชากรในเขตเมืองได้แก่ การรับราชการ การประกอบอุตสาหกรรมและการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ประชากรมีการติดต่อกับโลกภายนอกมาก ประชากรมีความเกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนอย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ประกอบอุตสาหกรรมและการค้ามีสินค้าหรือบริการจะขาย ย่อมจำเป็นต้องบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบ ถ้าหากต้องการขายสินค้าจำนวนมาก ผู้นั้นก็ต้องผลิตเป็นจำนวนมาก การบอกกล่าวข่าวคราวก็ต้องกระทำออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

เพ็ญพร สิริสวัสดิ์ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒

๒๐

Schramm, Wilbur & White, David M. *op. cit.*, p. 441

๒๑
อาจกระทำโดยจ้างพนักงานเดินตลาด หรือใช้สื่อมวลชนช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้วยวิธีโฆษณา แทน
๒๒
ก็ได้ เพราะสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงประชาชนเป้าหมายได้จำนวนมากและกว้างขวางทั่วไป

การพัฒนาอุตสาหกรรมจะดำเนินไปโดยเร็ว จำเป็นต้องพัฒนาการสื่อสารให้ทันสมัยพร้อมกัน
ไปด้วย สื่อมวลชนเป็นแหล่งทำให้เกิดความต้องการขึ้นได้โดยการปฏิบัติความคาดหวัง(expectation)
ใหม่ให้เกิดขึ้นกับประชากรและชักนำให้คิดถือเป็นแบบอย่างความประพฤติต่อไปได้ ดังนั้นสื่อมวลชนจึง
สามารถใช้เพื่อขยายตลาดสินค้านานาชาติ ในการใช้กรรมวิธีผลิตที่ละมาก ๆ (mass production)
ความจำเป็นต้องมีผู้บริโภคจำนวนมาก ๆ (mass consumers) เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ทำให้
การขยายตลาดโดยอาศัยความสะดวกรวดเร็วของเส้นทางคมนาคมและสื่อมวลชนต่าง ๆ มีมากขึ้น
ประชากรในเขตเมืองจึงต้องติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น การเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์
ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองจึงมีมากขึ้นด้วย

สำหรับประชากรชนบทของไทย อาชีพหลักส่วนใหญ่คือการทำเกษตรกรรม และสภาพการ
ทำมาหากินในชนบทยังคงดำเนินการในแบบที่เคยเป็นมาตั้งแต่ดั้งเดิม ถึงแม้จะมีการเร่งรัด
พัฒนาชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ การพัฒนานั้นยังไม่เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของสังคม
ไทยในชนบทมากนัก ชาวนายังคงทำนาด้วยวิธีการแบบเดิมอยู่ แม้ว่าปัจจุบันสื่อสารมวลชนหลายอย่าง
จะแพร่หลายเข้าไปสู่ชนบทที่ห่างไกลมากขึ้น ทำให้ข่าวสารความรู้และวิทยาการแบบสมัยใหม่เข้าไป
ชีวิตของชาวชนบทมากขึ้นก็ตาม ก็ยังมีอุปสรรคและข้อจำกัดและปัญหาเรื้อรังหลายอย่างที่ทำให้แบบ
อย่างการดำเนินชีวิตของชาวชนบทเป็นไปในวงแคบ การประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมจึงอยู่ในวง
แคบด้วย ทำให้การติดต่อกับโลกภายนอกแทบจะไม่มีหรือ มีน้อยเต็มที่ การเปิดรับสื่อมวลชนและความ
สัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตชนบทก็ย่อมจะอยู่ในวงแคบด้วยเช่นกัน

๒๑
Hancock, Alan. Mass Communication, Longmans, Green & Co. London
(1968), p. 9

๒๒
Fontenilles, A. & Marty, J. Mass Media in the United States,
DUNOD, Paris (1967), p. 7

๒๓
Russett, Bruce M. World Handbook of Political & Social Indicators,
Yale University Press, London (1967), p. 105

นอกจากนี้ Lucian W. Pye กล่าวว่า ปัญหาในประเทศไม่มีมักจะได่แก่ปริมาณที่
ปราศจากคุณภาพ และเป็นความจริงแม้ในเรื่องการติดต่อสื่อสาร^{๒๔} ในทางตรงข้าม Schramm
กล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนนี้ใหญ่แล้ว คือตัวกำหนดขนาดของระบบสื่อสารมวลชน ในประเทศ
นี้ ประชากรยอมมีเงินที่จะใช้ซื้อหาเครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และข้อับัตรชมภาพยนตร์
ไต่มา^{๒๕} ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจจึงเกี่ยวพันกับการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ของประชากรทั้งในเขตเมืองและชนบทอยู่มากน้อย

๔. ปัจจัยทางด้านสังคม

การศึกษาเป็นปัจจัยทางด้านสังคมอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์
ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและเขตชนบทอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือประเภทสิ่ง
พิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการอ่านออกเขียนได้ของบุคคล
เป็นสำคัญ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านออกเขียนได้มีการเปิดรับสื่อมวลชนประเภท
สิ่งพิมพ์และเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางผู้อ่านหนังสือไปออกในการเปิดรับสื่อประเภทสิ่งพิมพ์เช่นเดียวกัน

Lester Asheim ได้วิเคราะห์การอ่านหนังสือของผู้อ่านในท้องสมุทพบว่า การศึกษา
เป็นตัวกำหนดการอ่านหนังสือของคนอ่าน ผู้ที่ได้รับการศึกษาคึกกว่าย่อมจะอ่านหนังสือมากกว่า ซึ่งเป็น
การสอดคล้องกับบรรดาการวิจัยส่วนใหญ่ นอกจากนี้ คนหนุ่มคนสาวมักอ่านหนังสือมากกว่าผู้สูงอายุ
คนที่สถานภาพทางเศรษฐกิจสูงอ่านหนังสือมากกว่าคนที่สถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ผู้ที่อยู่ใน
เมืองอ่านหนังสือมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท เป็นต้น ทั้งนี้ระบับกับการอ่านจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการศึกษา
เป็นตัวปัจจัยสำคัญ^{๒๖}

^{๒๔} Pye, Lucian W. "Communication Institution Building & the Reeds of Authority" in Lerner & Schramm, Communication and Change in the Developing Countries, East-west Center Press, Honolulu (1967), p. 36

^{๒๕} Schramm, Wilbur. Mass Communication, op. cit., p. 665

^{๒๖} Asheim, Lester. "Portrait of the book reader as depicted in current research," in Schramm, Wilbur Mass Communication, op. cit., p. 451

Pual F. Lazarsfeld และ Patricia Kendall ได้เสนอรายงานการศึกษา พฤติกรรมในการติดต่อบรรณสารของอเมริกันโดยทั่วไป สรุปได้ว่า ผู้อ่านนิตยสาร (magazine) เป็นประจำ จำแนกตามระดับการศึกษาชั้นวิทยาลัย (college) มีมากที่สุดถึงร้อยละ ๘๖ ชั้น เตรียมอุดม (high school) ร้อยละ ๖๘ และชั้นมัธยมสามัญ (grade school) ร้อยละ ๔๐ ส่วนผู้อ่านหนังสือเล่ม (book) อย่างน้อย ๑ เล่มในเคื่อนที่ผ่านมา เป็นผู้จบวิทยาลัยร้อยละ ๕๐ เตรียมอุดมและมัธยมสามัญร้อยละ ๒๗ และ ๑๑ ตามลำดับ และจะเห็นได้ว่า ในแต่ละกลุ่มการศึกษาอัตราส่วนผู้อ่านนิตยสารมีมากกว่าผู้อ่านหนังสือเล่มคืบ

สำหรับสื่อสารมวลชนประเภทภาพยนตร์และวิทยุ การศึกษามีบทบาทอยู่ที่เพียงเล็กน้อย ผู้ฟังวิทยุวันละ ๓ ชั่วโมงหรือกว่าในช่วงเวลาเย็น จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นผู้จบชั้นวิทยาลัย เตรียมอุดมและมัธยมสามัญมีจำนวนร้อยละ ๒๑, ๒๕ และ ๒๒ ตามลำดับ และผู้ชมภาพยนตร์ทั้งแต่ ๔ ครั้งหรือกว่าในเคื่อนที่ผ่านมา จำแนกตามระดับการศึกษาเป็นผู้จบชั้นวิทยาลัยร้อยละ ๒๕ จบเตรียม อุดมร้อยละ ๒๕ และจบมัธยมสามัญร้อยละ ๑๖ นับได้ว่าความแตกต่างในระหว่างกลุ่มการศึกษามีเพียง เล็กน้อยและไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในเรื่องจำนวนการฟังวิทยุและการเช่าชมภาพยนตร์

ในเรื่องการอ่านหนังสือพิมพ์ Wilbur Schramm และ David M. White ได้ชี้ให้เห็น แบบแผนการอ่านหนังสือพิมพ์จำแนกตามระดับการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้อ่านที่ระดับการศึกษาชั้นต่ำมักอ่าน หนังสือพิมพ์เพื่อประสงค์ความบันเทิง เพื่อทราบข่าวสั้นเตนและอ่านเรื่องที่มีภาพประกอบสำหรับผู้ที่ ระดับการศึกษาชั้นสูงจะอ่านเพื่อความบันเทิงน้อยลง แต่อ่านเพื่อต้องการทราบข่าวสารและกิจกรรม สาธารณะมากขึ้น

๕. ปัจจัยทางงานจิตวิทยา

ผลต่อพฤติกรรมในการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เป็นปัจจัยสุดท้ายที่นำมาจะมีผลต่อประชากร ในเขตเมืองและชนบทที่ทำการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะการศึกษา ครั้งนี้จะพิจารณาถึงทัศนคติในการยอมรับการวางแผนครอบครัวว่า การที่ประชากรทั้งเขตเมืองและ

^{๒๗)} Lazarsfeld, Pual F. & Kendall, Patricia. "Communications Behavior of the average American," in Schramm, Wilbur Mass Communications, op. cit., p. 432

^{๒๘)} Schramm, Wilbur & White, David M. op. cit., p. 440

ชนบทที่ทัศนคติในการยอมรับหรือไม่ยอมรับการวางแผนครอบครัวจะมีความเกี่ยวข้องกับการเปิดรับ
สื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างไรหรือไม่ หรืออีกนัยหนึ่ง จะศึกษาว่า การเปิดรับ
สื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรจะมีผลต่อทัศนคติในการยอมรับการวางแผน
ครอบครัวของประชากรในเขตเมืองและชนบทหรือไม่อย่างไรในมุขกลับ

จากการศึกษาโครงสร้างของแบบอย่างการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ (Innovations)
ของประชากรชนบทของไทย Rose K. Goldsen และ Max Ralis พบว่า ปัจจัยทางสังคม
วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การติดต่อสื่อสารและทัศนคติ มีส่วนสัมพันธ์ต่อการยอมรับประสิทธิกรรมทาง
คานการเกษตรและการแพทย์ของชาวนาตำบลบางชั้นแตกต่างกันออกไป ชาวนาที่เกี่ยวข้องกับ
สื่อสารมวลชน มีแนวโน้มในการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เป็นต้นว่า ซอมฟุ้งวิทยุและคุณภาพดนตรี
มากขึ้น มีการเช่าเมืองบอยซ์ รูกักไซปป์และเครื่องยนตร์กลไกและรูกักเลี้ยงปลาหม่อเทศด้วย

ภาคหลวง Francis C. Madigan ได้ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการยอมรับสิ่งประดิษฐ์
ใหม่ ๆ ของชาวนาในประเทศฟิลิปปินส์ ปรากฏว่า การยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ของชาวนา
ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมและการติดต่อกับสังคมภายนอก ขึ้นอยู่กับการศึกษา ความ
สามารถในการเป็นผู้นำและประสิทธิภาพ รวมทั้งสุขภาพและความคล่องแคล่วอีกด้วย

จากการศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยา เรื่องการติดต่อกับโลกภายนอกที่มีผลต่อพฤติกรรมในการ
ยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ของชาวเอสกีโม ณ หมู่บ้าน Thule ของ Barfod, Pie พบว่า
สภาพการดำรงชีวิตของชาวเอสกีโมทั่วโลกเห็นได้เปลี่ยนแปลงจากสมัยดั้งเดิมไปมากมาย จากการ
ที่อารยธรรมและผู้คนท้องถิ่นเข้าไปเกี่ยวข้องกับแคว้นชวณะ ชาวเอสกีโมไม่รอนเร่ต่อไปอีกแล้ว
แต่ได้ปลูกที่อยู่เป็นหลักแหล่งถาวรด้วยไม้ ภายในหมู่บ้านก็มีที่ทำการไปรษณีย์ โรงไฟฟ้า การประปา
โรงพยาบาล สถานีวิทยุโทรเลข โรงเรียน สถานสงเคราะห์คนชรา และมีการออกหนังสือพิมพ์

๒๘ Goldsen, Rose K. & Ralis, Max. "Factors Relating to Acceptance of Innovations in Bang Chan, Thailand," in Pye, Lucian Communications & Political Development, op. cit., p. 189

๓๐ Ibid., p. 190

๓๑ Espiritu, Socorre C. & Hunt, Chester L. op. cit., p. 592

ทองถิ่นชื่อ Sainak (Greeting) กวย

นอกจากการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ นอกจากนั้นก็คือ ชาวเอสกีโมรู้จักใช้ปืนแทนเครื่องมือแบบเก่าในการล่าสัตว์ หลายคนมีรถยนต์ใช้ บางคนเปลี่ยนอาชีพและมีบางคนเดินทางไปศึกษาที่ประเทศแคนาดาและประเทศอื่น ทั้งนี้เป็นผลจากการสื่อสารสมัยใหม่ซึ่งทำให้ชาวเอสกีโมมีการติดต่อกับโลกภายนอก

นอกจากนี้ ผลการสำรวจเกี่ยวกับปัจจัยอันมีผลต่อการยอมรับหรือปฏิเสธการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ของประชากรชนบทในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่ง Felicidad C. Sycip ได้ดำเนินการสำรวจไว้ยังพบอีกว่า การยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ มีความสัมพันธ์กับระดับการอ่านออกเขียนได้และกับการเปิดรับสื่อมวลชน (exposure to communication media) โดยเฉพาะปัจจัยทางค่านิยมในการเปิดรับสื่อสารมวลชนและอิทธิพลจากเขตเมือง อาทิ การฟังวิทยุ การเยี่ยมชมเยียนที่บ้าน (home visits) หนังสือพิมพ์และการเป็นสมาชิกภาพของสโมสร (club membership) ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ในชนบท

การศึกษาปัจจัยทางค่านิยม โดยการศึกษาพฤติกรรมการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ จากผลการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท ย้อนกลับไปสู่ปัจจัยทางค่านิยมว่า จะมีผลต่อพฤติกรรมการวางแผนครอบครัวอย่างไรหรือไม่ ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้สามารถทราบได้ว่า ปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันหรือแตกต่างกันอย่างไร เช่นเดียวกับการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

วัตถุประสงค์และขอบเขต

การวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเพื่อศึกษาให้ทราบถึงบทบาทของสื่อสารมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท โดยการวิเคราะห์ผู้รับข่าวสาร (Audience Analysis)

๓๒

Hunt, Elgin F. Social Science, MacMillan Co, New York (1967), p. 82

๓๓

Ibid., pp. 83, 85

๓๔

Sycip, Felicidad C. "Factors related to acceptance or rejection of Innovation," in Espiritu, Social Foundations of Community Development, op. cit., pp. 592, 601

และข้อเท็จจริงของปัจจัยต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบการ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทยเป็นสำคัญ รวมทั้งการ เปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องของอื่น ๆ

แนวความคิดที่สำคัญในวิทยานิพนธ์นี้ คือการศึกษาให้ทราบถึงลักษณะแบบแผนการ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบทและความสัมพันธ์ของประชากรด้วยกันเอง ว่า มีแบบแผนและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านต่าง ๆ หรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ โดยมีข้อสมมุติฐานในการศึกษาว่า

" การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา "

ส่วนเนื้อหาของการวิจัย จะ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลแบบปรนัย จากโครงการวิจัย ต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากรของประเทศไทยทั้งเขตเมืองและชนบท ในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อกับโลกภายนอกและส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งดำเนินการ สุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และ ๒๕๑๓ รวมทั้งการศึกษาคนควาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เท่าที่มีอยู่ประกอบการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาตามหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ได้จัดแบ่งขั้นตอนการศึกษาไว้ ดังนี้ คือ

๑. บทนำ กล่าวถึงความจำเป็นของปัญหา ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย รวมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
๒. ระเบียบวิธีวิจัย กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย อาทิเช่น การสร้างแบบสอบถาม การสุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล
๓. การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์
๔. การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับปัจจัยทางด้านประชากร
๕. การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
๖. การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับปัจจัยทางด้านสังคม
๗. การ เปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับปัจจัยทางด้านจิตวิทยา
๘. บทสรุปและขอเสนอแนะ

ชีวิตประจำวันของคนเรา เกี่ยวข้องอยู่กับการติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่ตลอดเวลา เราพบปะติดต่อสนทนากันโดยตรงกับเพื่อนฝูงญาติพี่น้องที่บ้าน ในสถานศึกษา ที่ทำงานหรือในที่สาธารณะต่าง ๆ เรารับฟังข่าวสารความรู้จากวิทยุ ทีวี โทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์หนังสือเล่มหรือนิตยสาร หรือภาพยนตร์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการที่คนเราระทำกันในการติดต่อสื่อความหมาย เป็นวิธีการที่คนเราเปิดรับสื่อมวลชนและมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันเอง

การที่คนเราเลือกหรือมีการเปิดรับสื่อมวลชนก็ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันก็ย่อมจะมีรูปแบบ ระบบและกระบวนการแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายอย่าง อาทิเช่น สภาพของสื่อมวลชน (nature of mass media) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งคุณลักษณะส่วนตัวของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ การศึกษาใหญ่ถึงข้อเท็จจริงของปัจจัยต่าง ๆ ถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านี้ ตลอดจนรูปร่างของทางการติดต่อสื่อความหมาย (channel of communication) ที่บุคคลใ้ช้ย่อมช่วยให้เรามองเห็นภาพการสื่อความหมายระหว่างประชากรกับสื่อสารมวลชนหรือกับประชากรด้วยกันเองได้ถูกต้องชัดเจนขึ้น และมีความเข้าใจปัญหาข้อขัดข้องหรือความล้มเหลวในการติดต่อสื่อความหมาย (communication breakdown) ได้ดีขึ้น ความรู้ดังกล่าวสามารถช่วยไขว่คว้าในการติดต่อสื่อความหมาย (communication gap) ระหว่างประชากรในเมืองและชนบทได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง และอย่างน้อยที่สุด ก็จะทำให้การใช้ทรัพยากรด้านสื่อสารมวลชนในการติดต่อสื่อความหมายบังเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

สำหรับประเทศไทย ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ยังเป็นของใหม่ มีจำกัดและไม่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ประกอบกับการขาดแคลนข้อมูลและสถิติต่าง ๆ ทำให้การศึกษาในเรื่องนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบประชากรในเขตเมืองและชนบทที่มต่อการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตามหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ย่อมจะให้ทั้งความรู้และข้อเท็จจริงตลอดจนแสดงให้เห็นลักษณะแบบแผนความแตกต่างหรือความสัมพันธ์ของประชากรในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย ในอีกแง่มุมหนึ่งก็อย่างชัดเจน และมีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการสื่อสารมวลชน (mass communication) ซึ่งนับวันก็จะมีบทบาทและความสำคัญต่อประเทศมากขึ้นทุกที

การศึกษาเรื่องนี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ในด้าน การเพิ่มพูนข้อมูล ลักษณะการเปรียบเทียบ ประชากรในเขตเมืองและชนบทที่ขาดแคลนให้มากยิ่งขึ้นแล้ว ความรู้ที่ได้จากการศึกษาสามารถจะนำไป ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารมวลชน หรือชี้ช่องทางในการใช้ทรัพยากรด้านสื่อสารมวลชนเพื่อ ประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศและพัฒนาทรัพยากรคนอีกด้วย

ประการสุดท้าย การที่ประเทศไทยมีอัตราการเกิดของประชากรสูงที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง บัญชีหากการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องแก้ไข การศึกษาเรื่องนี้จะอำนวยความสะดวก ต่อการสื่อสารในการวางแผนครอบครัว (Family Planning Communication) ในการเข้าถึงกลุ่มประชากรเป้าหมาย (Target Audience) เพื่อการลดการเกิด โดยอาศัย ลักษณะแบบแผนการ เบิกรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและ ชนบท เป็นสื่อในการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัวที่ถูกต้องได้อีกทางหนึ่ง

